

**Ulkoasiainvaliokunnan mietintö n:o 13 hallituksen esityksestä
sovittelua ja välitystä ETYKin yhteydessä koskevan yleissopimuksen
eräiden määräysten hyväksymisestä**

Eduskunta on 22 päivänä marraskuuta 1994 lähettänyt ulkoasiainvaliokunnan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen n:o 291.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina alivaltiosihteeri Jaakko Blomberg, neuvotteleva virkamies Rauno Viemerö ja lainsäädäntösihteeri Päivi Kaukoranta ulkoasiainministeriöstä.

Käsiteltyään asian ulkoasiainvaliokunta esittää kunnioittavasti seuraavaa.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi joulukuussa 1992 tehdyn yleissopimuksen sovittelusta ja välityksestä ETYKin yhteydessä.

Yleissopimuksella perustetaan Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön yhteyteen sovittelu- ja välitystuomioistuin ratkaisemaan sovittelemalla ja tarvittaessa välittämällä riidat, jotka sopimusvaltiot toimittavat sen käsiteltäväksi. Tuomioistuimen muodostavat sovittelijat ja välimiehet, jotka kukin sopimusvaltio nimittää sopimuksen voimaantumisen jälkeen.

Yleissopimus ja siihen liittyvä rahoitusta koskeva pöytäkirja tulevat voimaan kaksi kuukautta sen jälkeen, kun kahdestoista ratifioimis- tai liittymiskirja on talletettu sopimuksen edellyttämällä tavalla.

Yleissopimus ei sisällä lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä. Eduskunnan hyväksymistä pyydetään, koska yleissopimuksen sisältämä pakollinen ja sitova yleinen riitojenratkaisumenettely rajoittaa Suomen yleistä täysivaltaisuutta.

Valiokunnan kannanotot

Riitojen rauhanomaista ratkaisemista koskevia periaatteita on ollut jo aiemmin ETYKin piirissä. Nämä periaatteet ovat olleet kuitenkin yleisluonteisia ja mekanismiltaan heikohkoja. ETYKin ministerineuvoston kokouksessa joulukuussa 1992 hyväksyttiin päätös riitojen rauhanomaisesta ratkaisemisesta. Yleissopimus sovitte-

lusta ja välityksestä on itsenäinen osa tätä laajempaa riitojen ratkaisua koskevaa päätöstä. ETYKin nimenmuutos ETY-järjestöksi ei vaikuta sopimustekstiin, ellei sopimusta erikseen päätetä muuttaa heijastamaan nykyistä asiointitilaa.

Tällä hetkellä yleissopimuksen on allekirjoittanut 33 valtiota. Sopimuksen ovat ratifioineet 16.1.1995 mennessä Italia, Kroatia, Kypros, Liechtenstein, Monako, Puola, Ranska, Ruotsi, Saksa, Slovenia, Sveitsi ja Tanska.

Yleissopimukseen liittyvä rahoitusta koskeva pöytäkirja tehtiin Prahassa 28 päivänä huhtikuuta 1993. Pöytäkirja sitoo kaikkia valtioita, jotka tulevat yleissopimuksen sopimuspuoleksi.

Yleissopimuksella perustetaan ETY-järjestön yhteyteen sovittelu- ja välitystuomioistuin ratkaisemaan sovittelemalla ja tarvittaessa välittämällä riidat, jotka sopimusvaltiot toimittavat sen käsiteltäväksi. Tuomioistuimen muodostavat sovittelijat ja välimiehet, jotka kukin sopimusvaltio nimittää sopimuksen voimaantumisen jälkeen. Tuomioistuimeen valitaan kutakin riitaa varten sovittelijoiden tai välimiesten luettelosta erillinen sovittelukomissio tai välimiesoikeus. Suomen tulee nimittää kaksi henkilöä, joita voidaan käyttää sovittelutehtävissä, ja kaksi henkilöä, joita voidaan käyttää välimiehenä.

Sovittelukomission käsiteltäväksi voidaan antaa sopimusvaltioiden välinen riita, jota ei ole kohtuullisen ajan kuluessa voitu ratkaista neuvottelemalla. Riidan luonnetta ei ole sopimuksessa rajoitettu. Sovittelumenettely on pakollinen, mutta komission sovintoehdotus ei sido riidan osapuolia. Myöskään välityksenmenettelyyn saatettavan riidan luonnetta ei ole rajoitettu. Välimiesoikeuden toimivalta voi perustua joko riidan osapuolten tekemään välityssopimukseen tai selitykseen, jolla sopimusvaltio on ilmoittanut hyväksyvänsä välimiesoikeuden pakollisen toimivallan vastavuoroisesti. Välimiesoikeuden päätös on lopullinen eikä siitä voida valittaa.

Sovittelu- tai välityksenmenettelyä voidaan käyttää erityisen sopimuksen perusteella myös sellaisissa tapauksissa, joissa kaikki riidan osapuolena olevat ETY-järjestön osanottajavaltiot eivät ole yleissopimuksen sopimuspuolia.

Tuomioistuimen toiminnasta johtuvat kustannukset jaetaan sopimusvaltioiden kesken. Sopimusvaltioiden määrän mukaisesti tarkistettu Suomen maksuosuus olisi tuomioistuimen ensimmäisinä toimintavuosina arviolta noin 6 prosenttia (noin 70 000—90 000 markkaa). Myöhempien toimintavuosien kustannukset on arvioitu pienemmiksi.

Yleissopimuksen mukaan valtio voi tehdä sopimukseen varauman, jolla varmistetaan yhteensopivuus muiden riitojenratkaisumenettelyiden kanssa. Suomi ei ole tehnyt kyseistä varaumaa, koska sopimuksen määräysten on jo sellaisenaan katsottu turvaavan muiden Suomea nyt tai myöhemmin koskevien riitojenratkaisumenettelyiden käyttämisen.

Valiokunta toteaa, että yleissopimus on läheisesti kytketty ETY-prosessiin ja sen toimielimiin. Kaikista sovittelu- ja välityspyynnöistä ilmoitetaan ETY-järjestön sihteeristölle ja kaikille ETY-järjestön valtioille. Sovittelumenettelyssä pyritään ratkaisuun sekä kansainvälisen oikeuden että ETY-velvoitteiden mukaisesti. Lisäksi myös muut ETY-järjestön osanottajavaltiot kuin yleissopimuksen jäsenvaltiot voivat tietyn riidan osalta sitoutua noudattamaan yleissopimuksen määräyksiä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että yleissopimus korostaa ETY-järjestön roolia keskeisenä turvallisuuspoliittisena yhteistyöfoorumina Euroopassa sekä tuo merkittävän lisän osanottajavaltioiden mahdollisuuksiin ratkaista konfliktinsa rauhanomaisin keinoin. Yleissopimus liittyy myös ETY-järjestön yhä tärkeämpään tehtävään konfliktien ehkäisyn ja kriisinhallinnan alueella. Yleissopimus on ensimmäinen oikeudellisesti velvoittava sopimus ETY-järjestelmän puitteissa.

Valiokunnan mielestä yleissopimuksen ratifiointi on Suomen omaksuman, pakollisia riitojenratkaisumenettelyjä kannattavan linjan mukaista. Suomi on perinteisesti sisällyttänyt sekä kahden- että monenvälisiin sopimuksiin pakolliset riitojenratkaisulausekkeet.

Valiokunta pitää aiheellisena, että Suomi yleissopimuksen 26 artiklan 2 kappaleen mukaisesti ilmoittaa tunnustavansa vastavuoroisesti välimiesoikeuden toimivallan pakolliseksi, siitä

itsestään johtuen (ipso facto) ja ilman erityistä sopimusta. Kyseinen selitys olisi voimassa kymmenen vuotta sen antamisesta lukien. Toistaiseksi sopimuksen ratifioineista valtioista vain Ruotsi ja Tanska ovat antaneet tällaisen ilmoituksen. Suomen ja muiden pohjoismaiden esimerkillä voi olla positiivinen vaikutus sellaisille, etenkin uusille Keski- ja Itä-Euroopan valtioille, jotka eivät ole tähän mennessä hyväksyneet kansainvälisen tuomioistuimen pakollista toimivaltaa. Toimivallan laaja hyväksyminen vaikuttaisi myönteisesti yleiseurooppalaiseen turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen ja parantaisi mahdollisten kriisien ratkaisemista ja ennaltaehkäisemistä.

Välimiesoikeuden toimivallan ulkopuolelle voidaan rajata riidat, jotka koskevat valtion alueellista koskemattomuutta, kansallista puolustusta, itsemääräämisoikeutta maa-alueeseen tai kilpailevia vaatimuksia muita alueita koskevasta lainkäyttövallasta. Saadun selvityksen mukaan Suomen osalta ei pidetä tarpeellisena rajoittaa välimiesoikeuden toimivaltaa mainituilta osin.

Eduskunnan suostumus on tarpeen, koska Suomen tarkoituksena on ilmoittaa tunnustavansa yleissopimuksessa tarkoitetun välimiesoikeuden pakollinen toimivalta. Välimiesoikeuden päätökset ovat sitovia, eikä niistä voida valittaa. Suomen sitoutuminen tällaiseen pakolliseen ja sitovaan riitojenratkaisumenettelyyn merkitsee Suomen yleisen täysivaltaisuuden rajoittamista. Lisäksi tuomioistuimen toiminnasta aiheutuu Suomelle kuluja.

Valiokunta ehdottaa kunnioittaen,

*että Eduskunta hyväksyisi ne Tukholmassa 15 päivänä joulukuuta 1992 sovitte-
lusta ja välityksestä ETYKin yhteydessä
tehdyn yleissopimuksen määräykset, jotka
vaativat eduskunnan suostumuksen, ja*

*että Eduskunta antaisi suostumuksensa
siihen, että Suomi antaa yleissopimuksen
26 artiklan 2 kappaleen mukaisen selityk-
sen, jonka mukaan Suomi tunnustaa vasta-
vuoroisesti välimiesoikeuden toimivallan
pakolliseksi ipso facto ja ilman erityistä
sopimusta kymmeneksi vuodeksi.*

Helsingissä 17 päivänä tammikuuta 1995

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Paasio, varapuheenjohtaja Donner, jäsenet Kempainen,

Korkea-aho, Kuuskoski, Louvo, Mattila, Ollila, Tiuri, Tuomioja, Vistbacka ja Zyskowitz sekä varajäsen Moilanen.